

УДК 377.36:33:004

Я.В. Карлінська,
аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА А.С. МАКАРЕНКА ТА СУЧАСНІ ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті проаналізовано, яким чином основні принципи формування педагогічної майстерності, сформульовані А.С. Макаренком, можуть бути використані під час підготовки майбутніх фахівців за допомогою інформаційної компетентності, яка є невід'ємним складовим компонентом педагогічної майстерності на сучасному етапі розвитку навчального-виховного процесу. З'ясовано можливості комп'ютерної техніки як технічного засобу навчання.

Науково-теоретична спадщина А.С. Макаренка – це не тільки діяльність видатного педагога в минулому, яке обмежене часовими рамками 20-30 років XX століття. Вона є науковою педагогікою для нинішніх і майбутніх поколінь педагогів.

Педагогічну справу А.С. Макаренка вважав справою творчою, а особистість педагога – особистістю творчою. Проблема особистості викладача на сьогодні є досить актуальною, бо майбутнє країни визначає той, хто виховує підростаюче покоління, формує майбутнього спеціаліста. Слід підкреслити, що ідеї видатного педагога використовують у своїй діяльності і викладачі вищих навчальних закладів. Ключовим принципом педагогічної системи А.С. Макаренка завжди було: якомога більше вимоги до людини, але разом з тим і якомога більше поваги до неї [1: 210].

У сучасних умовах розвитку вищого навчального закладу цей принцип лежить в основі стосунків викладача зі студентами. Відносини зі студентами в педагогів, які мають певний досвід науково-педагогічної діяльності, базуються на принципах співпраці і співтворчості. На сучасному етапі даною проблемою інформатизації освіти займалися В.Ю. Биков, Б.С. Гершунський, М.І. Жалдак, Ю.І. Машбиць; вивченням інформаційних технологій у навчальному процесі вищої школи – С.У. Гончаренко, Р.С. Гуревич, В.М. Кухаренко, В.В. Олійник, П.В. Стефаненко та впровадженням комп'ютерних технологій в освітній процес вищих навчальних закладів – Н.В. Апатова, І.Є. Булах, А.Ф. Верлань, М.Ю. Кадемія, Г.О. Козлакова.

Метою нашої статті є порівняння педагогічної техніки А.С. Макаренка з сучасними інтерактивними технологіями.

А.С. Макаренка вважав, що майстерність не є якимось мистецтвом, що потребує таланту, а це спеціальність, якій потрібно навчати [2: 490]. Він розглядав її як синтез наукових знань, методичного мистецтва і особистих якостей і здібностей педагога, котрий досконало володіє педагогічною технікою та передовим педагогічним досвідом.

Педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості вчителя, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [2: 30].

Властивості педагогічної майстерності: гуманістична спрямованість діяльності вчителя, професійні знання, вміння та навички, педагогічні здібності (забезпечують швидкість самовдосконалення), педагогічна техніка (гармонізує структуру педагогічної діяльності).

Структура педагогічної майстерності.

1) Гуманістична спрямованість (ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації) – спрямованість на іншу людину (дитина – центр уваги педагога), утвердження найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки та взаємовідносин. Це виявлення професійної ідеології вчителя, його ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, її змісту, мети, засобів, суб'єктів. Ціннісні орієнтації педагога:

- а) на себе – самоутвердження ("Я" – справжній учитель);
- б) на вихованця (дитина – найбільша цінність, допомогти їй бути щасливою);
- в) на засоби впливу (програма, способи впливу, заходи);
- г) на мету педагогічної діяльності (гуманізм – сприяння всебічному розвитку кожної дитини).

Відповідальність педагога перед майбутнім, любов до дітей; усвідомлення мети.

2) Професійна компетентність: знання, вміння, навички, критичні погляди і оцінки, постійне самовдосконалення, високий рівень загальної культури. "Головне в житті – не самі знання, а та гармонія, яка виявляється, коли знання добре вміщені в душі, та філософія, яка визначає людину, її світогляд" (А.С. Макаренко. – Твори в 8 т. – Москва, 1986. – Т. 8. – Письмо Л. Конисевичу).

3) Педагогічні здібності: комунікативність, перцептивність (розуміння інших), динамізм особистості (активність, гнучкість впливу), емоційна стабільність (саморегуляція), оптимістичне прогнозування (віра в позитивне в кожній людині, в перспективу її розвитку), креативність (творчість) тощо.

4) Педагогічна техніка (форма організації поведінки вчителя):

- а) уміння використовувати свій психофізичний потенціал як інструмент виховного впливу (володіти своїм фізичним, психічним, емоційним станом; голосом, мімікою, пантомімікою);
- б) уміння впливати на інших (вербальні, невербальні засоби спілкування).

Першим увів поняття "майстерність вихователя" і "педагогічна техніка" А.С. Макаренко у своїй статті "Деякі висновки з мого педагогічного досвіду": "Майстерність вихователя не є якимось

© Карлінська Я.В., 2008

особливим мистецтвом... але це спеціальність, якій треба вчити, як треба вчити лікаря його майстерності, як треба вчити музиканта".

А. Макаренко визначив компоненти педагогічної техніки: "... це мистецтво постановки голосу, мистецтво тону, погляду, повороту. І є ще багато таких ознак майстерності, прямих звичок, засобів, які кожний педагог, кожний вихователь повинен знати" [4: 234].

Якості педагога-майстра за Макаренком: гуманізм, любов і вимогливість до дітей; політична зрілість, соціальна активність; педагогічний авторитет, що базується на широкій ерудиції і моральній чистоті особистості; педагогічний такт; діловитість, твердість волі; володіння технологією виховного впливу; комунікативні, організаторські здібності; здатність до педагогічної творчості, постійний пошук оптимальних шляхів розв'язання виховних проблем; педагогічна стійкість, уміння відстоювати своє право на творчість, відповідальність за справу виховання. "Вихователь повинен уміти організовувати, ходити, шуткувати, бути веселим, сердитим, вести себе так, щоб кожний рух його виховував" [4: 172].

Останні два десятиріччя відзначають широке застосування комп'ютерної техніки та інформаційних технологій у різних сферах життя і діяльності особистості. Тому коли йдеться про компетентність спеціаліста, до складу знань, умінь, навичок та здатностей їх застосовувати повинні входити і здатності, що стосуються роботи з інформаційними та комп'ютерними технологіями та сучасним програмним забезпеченням.

Концепція компетентності стала однією з провідних педагогічних теорій сучасності. Вона включає широкий спектр соціальних, комунікативних умінь, заснованих на знаннях, досвіді, цінностях, які одержуються в процесі навчання [6: 50].

За тлумачним словником "компетенція" – добра обізнаність із чим-небудь.

Основними групами компетентності є: соціальна, полікультурна, комунікативна, інформаційна, саморозвитку та самоосвіти та продуктивність творчої діяльності.

Де і яким чином ми маємо можливість формувати компетентності студентів під час навчального процесу?

Комунікативна компетентність:

передбачає опанування важливого в роботі і суспільному житті усного і письмового спілкування, оволодіння кількома мовами; вивчення комп'ютерної термінології; набуття навичок роботи в групах під час вивчення нового матеріалу або роботи над проектом, виховання взаємоповаги, взаємопідтримки; набуття навичок спілкування через ЕОМ, електронну пошту, чат, форуми.

Інформаційна компетентність:

зумовлена зростанням ролі інформації в сучасному суспільстві та передбачає оволодіння інформаційними технологіями, вмінням здобувати, критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію; набуття навичок самостійно отримувати інформацію; використання різних джерел для отримання інформації: мережа Інтернет, підручник, конспект, довідкова система комп'ютера; розвиток критичного ставлення до інформації; оволодіння новими інформаційними та комунікаційними технологіями.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що поняття "інформаційна компетентність" розглядають, як інтегральне особистісне утворення, що характеризує зрілу особистість людини сучасного інформаційного суспільства й таке, що охоплює три основні підструктури особистості – мотивацію, здатності, досвід; набір компетенцій, які дозволяють: визначати необхідність інформації; здійснювати ефективний доступ до інформації, оцінювати інформацію критично і поєднувати її у нове знання; уміння: визначати необхідність інформації; визначати проблему дослідження; формувати стратегії пошуку; організовувати інформацію, оцінювати інформацію; підтримувати інформацію в активному стані [7: 67].

На сучасному етапі комп'ютеризації дидактичні можливості використання обчислювальної техніки пов'язують із підвищенням інтенсифікації процесу навчання, але для цього потрібно мати навчальні програми, які б відповідали високим педагогічним вимогам. Одним із ефективних засобів використання комп'ютера в навчанні є його здатність керувати навчальним процесом студентів. Він може забезпечити індивідуальне навчання, самостійну роботу, допомогти студенту у разі необхідності при розв'язуванні різноманітних задач. Студент при спілкуванні з комп'ютером відіграє роль дослідника, тому можливості комп'ютера для реалізації проблемного навчання дуже великі.

Слід також підкреслити важливу роль комп'ютерної техніки як технічного засобу навчання. При цьому ефективне використання комп'ютера при вивченні природничо-математичних дисциплін ґрунтується на більш повній реалізації основних дидактичних можливостей у порівнянні з традиційними формами навчання.

Розробка нових інформаційних і обчислювальних технологій призводить до суттєвих змін у розумінні особливостей пізнавальних процесів діяльності людини, свідомості й міжособистісних стосунків. Оволодіння комп'ютерною грамотністю з точки зору психології свідчить про те, що в людини формується новий вид діяльності, оскільки використовуються принципово нові засоби [8: 123].

Сприйняття матеріалу при використанні комп'ютерної техніки поліпшується за рахунок різних дидактичних можливостей ЕОМ: наочності, підкреслювання, обертання, кольорового зображення

тощо. Особливість процесу навчання за допомогою комп'ютерної техніки викликає інтерес до навчання і сприяє активізації та зосередженню уваги студентів на предметі. Цьому сприяють також діалогова форма роботи, безперервний контроль і негайне підкріплення відповіді.

Умови роботи на комп'ютерній техніці спонукають студентів до активної і напруженої діяльності, оскільки вони усвідомлюють можливість контролю викладачем, а також самоконтролю завдяки порівнянню та узагальненню матеріалу, що вивчається.

Процес навчання у вищих навчальних закладах нерозривно пов'язаний з використанням креслень, графіків, діаграм, формул, що дозволяє подавати інформацію в ущільненому вигляді. Це сприяє розвитку високого рівня абстракції в студентів. Дидактичні можливості сучасної комп'ютерної техніки щодо зображення графічної інформації дозволяють демонстрацію конкретних предметів замінити схематичними або символічними зображеннями, використовувати наочність як спосіб абстрагування та формування проблемних ситуацій. Крім того, комп'ютерна техніка створює умови для переходу на більш високий рівень інтелектуальної праці, бо чим більше автоматизується в машинних процесах діяльність людини, тим більше підвищується її психологічний рівень і вона може краще проявити свої творчі здібності.

При традиційних формах навчання викладач не може враховувати всі індивідуальні особливості студентів і орієнтує навчальний процес на середнього студента з точки зору не лише його успішності, але й рівня психологічних характеристик.

Значну допомогу викладачеві може надати використання комп'ютерної техніки для психодіагностичного тестування студентів, наприклад, визначення об'єму пам'яті, концентрації уваги, репродуктивності розумових процесів, оригінальності мислення та ін.

Отже, А.С. Макаренко став фундатором методології в сучасній педагогіці. Його досвід активно впроваджується і творчо переосмислюється в сучасному навчально-виховному процесі і спонукає до подальших пошуків інтерактивних технологій в системі освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності: Зб. наук. праць. – К., 1993. – 240 с.
2. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ ст.). – К., 1994. – 61 с.
3. Коваль Т. Особливості вибору змісту професійної підготовки з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2005. – Вип. 1 – С. 14.
4. Макаренко А.С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта // Пед. соч.: в 8 т. – М., 1984. – Т. 4. – С. 235-236.
5. Макаренко А.С. О моем опыте // Пед. соч. в 8 т. – Москва, 1984. – Т. 4. – С. 260-266.
6. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн та інші. – К.: Вища школа, 1997. – Розділи 1-3.
7. Ничкало Н.Г. Державний стандарт професійно-технічної освіти – наукове обґрунтування // Науково-теоретичні і методичні засади конструювання змісту професійної освіти. – Ч. І.: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Відп. ред. Н. Ничкало. – Вінниця, 1998. – С. 154-160.
8. Соколова І. Професійна компетентність вчителя: проблема структури та змісту // Неперервна професійна освіта: теорія і практика – 2004. – Випуск 1. – С. 17.

Матеріал надійшов до редакції 30.06. 2008 р.

Карлинская Я.В. Педагогическая техника А.С. Макаренко и современные интерактивные технологии формирования информационной компетентности студентов.

В статье проанализировано, каким образом основные принципы формирования педагогического мастерства, сформулированные А.С. Макаренко, могут быть использованы во время подготовки будущих специалистов с помощью информационной компетентности, которая является неотъемлемым составным компонентом педагогического мастерства на современном этапе развития учебно-воспитательного процесса. Выявлены возможности компьютерной техники как технического средства обучения.

Karlinska I.V. Pedagogical Technique of A.S. Makarenko and Modern Interactive Technologies of Students' Informative Competence Formation.

It is analysed in the article, how basic principles of pedagogical skill formation, formulated by A.S. Makarenko, can be used during preparation of future specialists with the help of the informative competence which is the inalienable component of pedagogical skill on the modern stage of educational process development. The possibilities of computer technique as the technical mean of learning are found out.